

WYKORZYSTANIE INTERPRETACJI ZDJĘĆ LOTNICZYCH DO BADAŃ TERENU LASU KATYŃSKIEGO

UTILIZATION OF THE INTERPRETATION AERIAL PHOTOGRAPHS IN STUDY KATYŃ FOREST

Na podstawie wiadomości zawartych w publikacji dr Małgorzaty Mycke-Dominko* można uściślić wiele informacji o miejscu zbrodni. W tym celu na szkic interpretacyjny wykonany na podstawie zdjęcia lotniczego z dnia 2 września 1942 roku naniesiono (ryc. 1): cmentarz PCK [1] wraz z terenem bez pokrywy roślinnej [2] uwidocznionej na szkicu interpretacyjnym ze zdjęcia z 14 października 1943 roku oraz tereny wykopów uwidocznione na zdjęciu z 28 kwietnia 1944 roku.

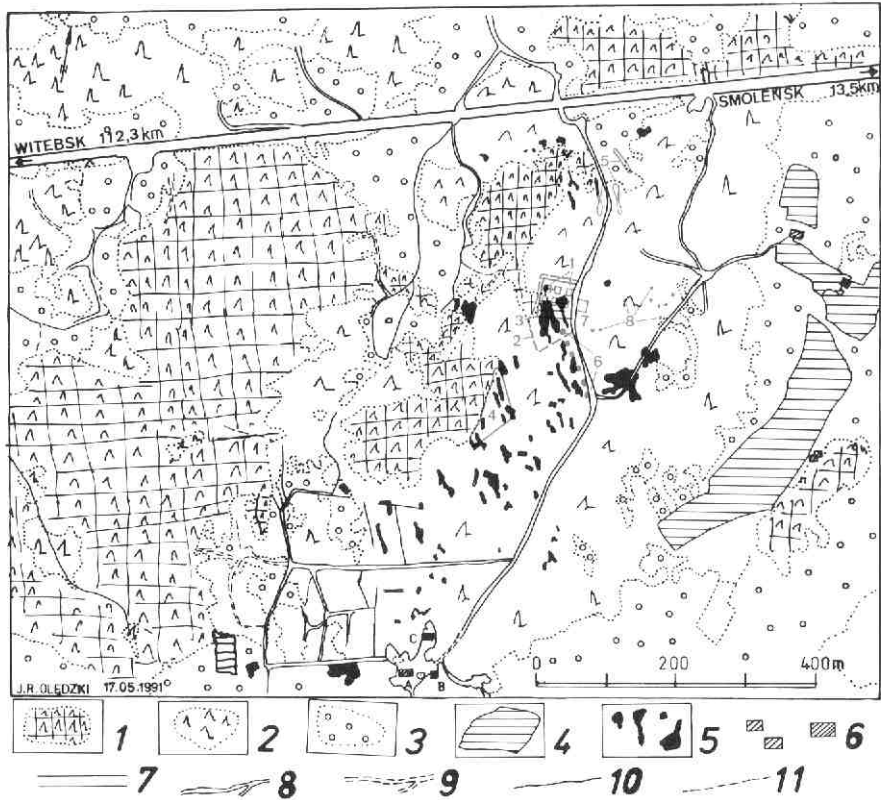
Cmentarz PCK (sześć bratnich mogił) znajduje się w bezpośredniej bliskości, na północ, od największego śladu naruszenia gruntu. Ślad ten jest według wszelkiego prawdopodobieństwa miejscem dołu śmierci nr 1 (tzw. „L”). Położenie cmentarza PCK względem dołu nr 1 zgodne jest ze znanymi przekazami i relacjami świadków. Dalsze ślady naruszenia gruntu wzdłuż zachodniego skraju drogi leśnej, mogą być miejscami po dołach śmierci o numerach od „2” do „7”.

Porównanie szkicu interpretacyjnego ze zdjęcia z 2 września 1942 ze szkicem interpretacyjnym przedstawiającym sytuację z dnia 28 kwietnia 1944 pozwala na stwierdzenie, że w miejscu cmentarza PCK, który mieścił się na działce 36 × 60 m, widać wykop o wymiarach 50 × 60 m, z pięcioma podłużnymi wzajemnie równoległymi rowami [3]. Jest to prawdopodobnie efekt usunięcia zwłok z miejsca cmentarza PCK. Hipotezę tą wydaje się potwierdzać relacja świadka: Stanisława Bujanowskiego, który był na terenie Lasu Katyńskiego w drugiej połowie czerwca 1957 roku. Widział on, jak określa, w przybliżeniu w tym miejscu teren o wymiarach 50 × 40 m, zapadnięty w stosunku do otaczającego gruntu o około pół metra. Całość była ogrodzona drewnianym płotkiem, a pośrodku, nad betonową płytą bez napisów, stał niski drewniany krzyż. Świadek sądził wówczas, że zapadlisko to powstało wskutek rozkładu zakopanych tu ciał. Robert Poirier** podaje w swym raporcie, że roboty ziemne prowadzono tu w kwietniu i maju 1944 roku za pomocą spychaczy. W czerwcu 1944 wykop zasypano, a teren splantowano. W wykopach sondażowych, wykonanych tu w dniach 20 i 21

*Małgorzata Mycke-Dominko: *Zmiany na obszarze Lasu Katyńskiego w latach 1942-1944, na podstawie analizy zdjęć lotniczych*. Fotointerpretacja w geografii, T. 22, str., 111-121.

**Poirier R.G., 1981: *The Katyn Enigma, New Evidence in 40 Year Riddle*; (odbitka kserograficzna).

listopada 1991 roku znaleziono, na terenie gdzie obecnie jest „Memoriał”*, tylko nieliczne ludzkie szczątki kostne, bez zachowanego układu anatomicznego i fragmenty polskiego umundurowania. W tym miejscu, w czerwcu 1943 roku był cmentarz PCK, a w kwietniu 1944 wykonano wykop widoczny na zdjęciu z 28 kwietnia 1944.

Ryc. 1. Las Katyński - 2.09.1942, (szkic fotointerpretacyjny). Objaśnienia: 1 — zwarte kompleksy leśne, 2 — kompleksy leśne o niewielkim zwarcu, 3 — obszary z pojedynczymi drzewami lub grupami drzew i krzaków, 4 — grunty orne, 5 — ślady potencjalnych wykopów, 6 — zabudowania, 7 — szosa, 8 — droga gruntowa, 9 — droga gruntowa o niewyraźnym przebiegu, 10 — ścieżka, 11 — ślad ścieżki. A — tzw. willa NKWD, spalona we wrześniu 1943; B — Budynek mieszkalny, zniszczony we wrześniu 1943; C — garaż, obiekt zachowany do końca roku 1990. Barwą czerwoną oznaczono naruszenia gruntu według stanu z dnia 14 października 1943 i z dnia 28 kwietnia 1944

Fig. 1. The Katyn Forest — 2.09.1942, (photointerpretation sketch). Description: 1 — full forest canopy closure, 2 — loose forest canopy closure, 3 — areas with single trees, 4 — arable lands, 5 — vestiges of excavations and earth works, 6 — buildings, 7 — main road, 8 — cart track, 9 — indistinct cart track, 10 — path, 11 — indistinct path. A — the villa NKWD, burned in September 1943; B — house, devastated in September 1943; C — garage, existing in 1990. Red overprint indicates land without soil cover, in accordance with circumstances appeared in aerial photographs of October 14th, 1943 and April 28th, 1944

* „Memoriał” jest na terenie, gdzie w 1943 roku był cmentarz PCK.

Teren [4], gdzie według posiadanych wiadomości był dół śmierci nr 8, kryjący ciała około 200 osób, został znaleziony 1 czerwca 1943 roku. W czasie pierwszej ekshumacji otworzono go fragmentarycznie na powierzchni o wymiarach $5,5 \times 5,2$ m. Widoczny na zdjęciu kwietniowym wykop ma kształt trójkąta równoramiennego o wymiarach około $50 \times 50 \times 60$ m. W obrysie tego wykopu, na zdjęciu z 2 września 1942 widoczne są w ośmiu miejscach wyraźne ślady naruszenia gruntu.

Ponadto, odnośnie analizy śladów naruszenia gruntu, przedstawionych na szkicu interpretacyjnym, sporządzonym na podstawie zdjęcia lotniczego z 2 września 1942, nasuwają się następujące uwagi.

Brak jest przekazów, ażeby w Lesie Katyńskim prowadzone były jakieś prace ziemne od 16 lipca 1941 roku, to jest od zajęcia tego terenu przez armię niemiecką, do marca 1942 roku. Jak informuje świadek Teofil Ryszard Rubasiński (Teofil Dolata), przebywający w tej okolicy jako przymusowy polski robotnik, dowiedział się on od miejscowej ludności, że w lesie są zakopane ciała polskich oficerów zamordowanych wiosną 1940 roku. Wówczas to, w marcu 1942, wraz z dwoma kolegami wykonali dwie niewielkie odkrywki. W pierwszej, którego to miejsca nie udało się zlokalizować, znaleźli rozkładające się ciało w wojskowym płaszczu, jak twierdzi świadek, z całą pewnością nie był to polski płaszcz wojskowy. W drugiej, prawdopodobnie na terenie dołu śmierci nr 1, zobaczyli dwa ciała w częściowo zgniłych polskich płaszczach wojskowych, jednym z dystynkcjami majora, drugim — kapitana. I znowu, brak przekazów, ażeby od marca do września 1942 prowadzono w Lesie Katyńskim jakieś roboty ziemne. Można więc przyjąć z dużym prawdopodobieństwem, że wszystkie ślady naruszenia gruntu, widoczne na szkicu interpretacyjnym zdjęcia z 2.09.1942, pochodzą najpóźniej sprzed 16 lipca 1941.

Wiadomo, że osiem z nich to ślady po dołach śmierci polskich jeńców wojennych. Kilka niewielkich naruszeń gruntu, w trójkącie jaki tworzą leśne drogi, to ślady po małych dołach śmierci, w których zakopano ciała obywateli ZSRR w latach 1928-1938. Co kryje się pod pozostałymi licznymi śladami rozszanymi na całym terenie, a widocznymi na szkicu interpretacyjnym ze zdjęcia z 2 września 1942 - dotychczas nie wiadomo.

Na szkicu interpretacyjnym ze zdjęcia z 28 kwietnia 1944, widać wykop obejmujący z nadmiarem teren cmentarza PCK. Z dużym prawdopodobieństwem można przypuszczać, że ciała jeńców były w tym miejscu jeszcze do kwietnia 1944. Można wysnuć hipotezę, że ciała jeńców zostały wydobyte z tego miejsca. Posługując się spychaczem, w czasie opróżniania tego dołu, ciała zostały bezładnie zmieszane z ziemią. Wątpliwe, ażeby pozostawiono je w tym miejscu. Prawdopodobnie zostały gdzieś przemieszczone. Obecnie można snuć jedynie różne domysły. Prawdopodobnie żyją jeszcze funkcjonariusze NKWD, którzy podjęli taką decyzję lub ludzie, którzy brali udział w robotach ziemnych na tym terenie wiosną 1944. Być może oni mogliby wyjaśnić co się tam wtedy zdarzyło, jeżeli zechcą mówić. Może w archiwach

NKWD są jeszcze dokumenty mówiące o tym co za roboty ziemne prowadzono w tych miejscach i jeżeli zostaną ujawnione to wtedy być może wyjaśnią się niektóre z tajemnic Lasu Katyńskiego. Może dowiemy się wtedy gdzie się znajdują pozostałe doczesne szczątki polskich jeńców wojennych z obozu w Kozielsku.

Nie wiadomo w jakim celu wykonano, widoczne na szkicu interpretacyjnym ze zdjęcia wykonanego 28 kwietnia 1944, podłużne rowy — jeden przy zachodnim skraju, a dwa przy wschodnim skraju leśnej drogi [5] w pobliżu szosy smoleńskiej.

Na południe od rozkopanego cmentarza PCK widać sześć plam pozbawionych wierzchniej warstwy gleby o średnicy od 5 do 10 m, położonych wzdłuż zachodniego skraju leśnej drogi [6] — nic nie wiadomo w jakim celu to zrobiono.

Przy wschodnim skraju drogi, na przeciwko miejsca po cmentarzu PCK, rozkopano teren o wymiarach około 20 × 20 m [7] — nie wiadomo dlaczego.

Punktowe ślady płytkich wykopów w trójkącie utworzonym przez leśne drogi [8], świadczyć mogą, że poszukiwano tam szczątków obywateli ZSRR. W czasie pierwszej ekshumacji odkryto tam nieliczne szczątki ludzkie zakopane w latach 1928-1938.

Jest zagadką, dlaczego rozkopano na tak znacznym obszarze teren gdzie był dół śmierci nr 8. Na podstawie porównania wielkości dołów, z których wydobyto około 250 ciał, wymiary jego w planie mogły być rzędu 4 × 12 m.

Na zakończenie kilka uwag odnośnie mapy w skali 1:1 000 pt. „*Las Katyński. Rejon egzekucji i dołów śmierci*” wydanej w roku 1993 przez Służbę Topograficzną Wojska Polskiego. W świetle analizy wyżej wymienionych szkiców fotointerpretacyjnych wydaje się, że należałoby ponownie zbadać prawidłowość oznaczenia na tej mapie rejonu dołów śmierci o numerach od „1” do „7”. Jeżeli prawdziwe okażą się napływające ostatnio informacje, że część jeńców z Kozielska zgładzono w więzieniu NKWD w Smoleńsku, to może należałoby o tym wniesić dodatkową informację. Wniesienie na tę mapę siatki geograficznej wzbogaciłoby ją i uściśliłoby położenie Lasu Katyńskiego. Podanie skali w postaci podziałki liniowej zapobiegłoby błędnej ocenie odległości przy posługiwaniu się zmniejszonymi lub powiększonymi odbitkami kserograficznymi tej mapy.

Warszawa, 27 maja 1993 r.

Tadeusz Pieńkowski
ul. Solec 28 m 22
00-403 Warszawa